

**HISTORY
OF ARCHITECTURE**

HISTORIA ARCHITEKTURY

JOLANTA SROCZYŃSKA

DSc PhD Eng. Arch., university professor
Krakow University of Technology
Department of Architecture
Chair of History of Architecture and Monument Conservation
e-mail: jsroczyn@pk.edu.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2782-7564>

HUMANIST AMONG EXPERTS IN THE TECHNICAL SCIENCES, OR A WORD ABOUT PROFESSOR BONAWENTURA MACIEJ PAWLICKI

HUMANISTA WŚRÓD EKSPERTÓW NAUK TECHNICZNYCH,
CZYLI SŁOWO O PROFESORZE BONAWENTURZE MACIEJU PAWLICKIM

ABSTRACT

This text is dedicated to the memory of Professor Bonawentura Maciej Pawlicki, an architect, practicing conservator of architectural monuments, outstanding academic teacher who lectured at several Polish universities, and who for many years was associated with the publication of the *Urbanism and Architecture Files of the Polish Academy of Sciences, Kraków Branch*, reviewing many of the articles submitted to it and serving as Secretary of the Editorial Board. The end of the 2020s closes a certain chapter in the history of the Faculty of Architecture at the Cracow University of Technology, the Professor's alma mater, ending an era of great humanists working at this technical university. The purpose of the argument is to show the humanistic nature of the Professor's colourful personality, which had its basis in six qualities: *prudentia, fides, fortitudo, temperantia, spes, patientia* and *sapientia*. The following chapters of the text present the nature of this humanism, deepened through studies and research carried out over the sixty-two years of his professional career. This approach to the presentation of the figure of the Professor is supported by the content of his publications, especially those aimed at developing a new methodological approach both to teaching methods and implementing new principles of historic conservation. This summary includes essential biographical facts, the path of Pawlicki's professional career, the main organizations and academic publications with which he worked, as well as the awards and decorations with which he was honoured for his work and achievements.

Keywords: Kraków school of historic monument conservation, humanism, methodology of education, methodology of historic preservation

STRESZCZENIE

Test dedykowany jest pamięci Profesora Bonawentury Macieja Pawlickiego, architekta, praktykującego konserwatora zabytków architektury, wybitnego dydaktyka wykładającego na kilku polskich uczelniach, który przez wiele lat związany był z rocznikiem *Teka Komisji Urbanistyki i Architektury Oddziału PAN w Krakowie*, recenzując wiele zamieszczanych w nim artykułów oraz pełniąc funkcję Sekretarza redakcji. Koniec lat 20. XXI wieku zamyka pewien rozdział historii Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej, macierzystej uczelni Profesora, kończąc epokę wielkich humanistów pracujących na tej technicznej uczelni. Celem wywodu jest pokazanie humanistycznej natury barwnej osobowości Profesora, która swą podstawę miała w siedmiu przymiotach: *prudentia, fides, fortitudo, temperantia, spes, patientia* i *sapientia*. W kolejnych rozdziałach tekstu zaprezentowano naturę tego humanizmu, pogłębianą dzięki studiom i badaniom prowadzonym przez 62 lata pracy zawodowej Profesora. Takie podejście do prezentacji sylwetki Profesora jest poparte treściami jego publikacji, zwłaszcza tych zmierzających do wypracowania nowego podejścia metodologicznego zarówno

dla sposobów nauczania, jak i do wdrażania nowych zasad ochrony zabytków. W podsumowaniu podano podstawowe fakty biograficzne, drogę jego kariery zawodowej, główne organizacje oraz wydawnictwa naukowe, z którymi współpracował oraz nagrody i odznaczenia, jakimi za swą pracę i dorobek został uhonorowany.

Słowa kluczowe: krakowska szkoła konserwacji zabytków, humanizm, metodologia kształcenia, metodologia ochrony zabytków

1. INTRODUCTION

The reflections accompanying the participants of the funeral ceremony of Professor Bonawentura Maciej Pawlicki, which took place on 8 May 2019 at the Rakowicki Cemetery in Kraków, prompted us to reminisce about the role he played in our lives. For he has departed from us as a man whose rich professional life ran among specialists in the technical sciences, and yet was filled with true humanism. This text is a recollection of memories about the Professor, with whom the author had the opportunity to work while she was still a student, and then a colleague in the team of the Institute (now the Chair) of the History of Architecture and Conservation of Monuments at the Faculty of Architecture of the Cracow University of Technology.

During the sixty-two years of his professional career, as a designer, an outstanding conservator of monuments and a lecturer, many generations of students came to know Professor Bonawentura Maciej Pawlicki. His studies and in-depth analyses of research problems were based on direct records of the state of preservation of monumental objects, which began a further process of interpretation, built on specialized knowledge and intuition. The primary goal of the methodology he adopted was to understand the essence of the problem and then build concepts for solutions to preserve authenticity and truth. Taking an active part in public discussions, he emphasized the influence that different human personalities have on the character of the surrounding space, and the importance that should be given to cultural heritage to counter the technocratic tendencies of the world. He was an extremely communicative person. He spoke often and with enthusiasm, sharing his thoughts with everyone. He stood out with his rhetoric, especially among young people accustomed to a more formal exchange of information. He also paid homage to traditional customs. He deplored the weakening of traditional hierarchies in academia, the disappearance of the typical qualities of academic authorities, associated with a position earned by laborious work of one's own, based on respect for and continuation of the achievements of older professors. He deplored the unreflective rush to titular promotion ranking and the general loosening of ties in the academic community. What concerned

him most, however, was the disappearance of the traditional academic culture of high authority and familiarity with the codes associated with it (Pawlicki 1999 p. 85–89; Przegon, 2019). The once widespread knowledge of Latin made it possible to communicate across national boundaries and achieve intellectual understanding through the canons of science, literature and art. Progress was born in discussions, in academic disputes held in public, in open lectures and sessions of scientific societies, gathering not only specialists, but also the public.

Today's academic rhetoric, aided by the Internet, ever-evolving telecommunications devices and virtuality in general, reduces people's understanding to a concise message, most often sent by email or text message with a form and meaning as clear and concrete as possible (Bugajski, 2007). Such communication lacks time and space for reflection and interpersonal intellectual rapprochement. It is also difficult to share one's own relativism, ethics about the surrounding world in such a form.

2. HUMANISM IN EDUCATION

The term humanism (*der Humanismus*) was introduced into literature by German philosopher and theologian Friedrich Niethammer, in the early 19th century. The term referred to the cultural achievements of the Renaissance and associated cognition with eloquence, wisdom, goodness and nobility (*humanus*). It was originally linked to the imperative *to harmonize the Enlightenment philanthropic ideology in force in the school curricula of the time with classical education, based on subjects such as Greek, Latin, and certain elements of knowledge of ancient culture*. (Niethammer, 1808, cited in Borowski, 2019, p. 47).

Student Bonawentura Maciej Pawlicki began his higher education at the Faculty of Architecture in Kraków, Poland, in 1951. This was a very specific period of time in Poland. Architecture and art, shackled by the corset of Socialist Realism, allowed learning to design *socialist in content and national in form* (Aman, 1992, p. 99). Directing architects' attention to the search for national forms, enabled the young Pawlicki to discover in the course of his studies the value of Polish regional architecture, shaping the post-war image of towns and villages. He developed his studies

and analysis under the guidance of distinguished professors working in the faculty, which at the time was located in Building 5, on Wawel Hill. Among his various stories about his student days, the most interesting for us were those of his former lecturers, professors: Andrzej Domański, Adam Mściwujewski, Witold Dalbor, Gerard Ciołek, Stefan Żychoń, Alfred Majewski, Józef Gałęzowski, Zbigniew Wzorek, Juliusz Żórawski, or Włodzimierz Gruszczyński, the one he loved the most. Professor Gruszczyński was an outstanding regionalist, the founder of the Kraków school of architecture (Kosiński, 2018). He particularly recalled an expedition through the wilderness of Orava, organized under the guidance of the professor, who they fondly called 'Grucha' in 1953. In his memoirs of that expedition, published in 1998, he states: *For its participants, the trip became part of a thread of meticulous research, conscientious and persistent work searching for expressive forms in the region, elevating the grandeur of expression to the heights of art. Inquired into the truth of the timeless value of what is native and peculiar... constituting material for the then fashionable discussions on the national style in architecture, the motif of national individuality* (Pawlicki, 1998). The studies and analysis of forms carried out are illustrated by the author's sketches of details and abbreviated inventories of registered buildings from, among others, Czarny Dunajec, Danielki and Orawka.

He also repeatedly stressed the importance of the architect's cooperation with various specialists from other disciplines. He gained these experiences by also participating in several trips organized by the by the Folk Art Research Laboratory of the Institute of Art of the Polish Academy of Sciences, then headed by Professor Roman Reinfuss. Thanks to these contacts, he was able to familiarize himself not only with the form of building surveys and descriptions of buildings, but also with the principles of creating morphologies of different types of buildings and urban layouts, in consideration of the complex peculiarities of the cultural environment along with the surrounding nature of the environment from different regions of Poland (Pawlicki 1999).

Acquisition of knowledge of general nature in the field of architectural composition, rules and techniques of erecting buildings, and the principles of their operation and protection was accompanied in those days by mandatory identification of the details of solutions with the help of sketches and hand drawings. The variability of forms, and shapes recorded by drawing, throughout his studies, remained a daily practice of academic teaching until the end of his life. He combined his drawing skills with an expanded knowledge of the history of architecture, philosophy and art. He repeatedly recalled that he kept his lecture notes in the form of sketches.

The entire first lineup of professors teaching at the Faculty of Architecture at the Cracow University of Technology was characterized by profound humanism, which they shared with students, promoting a model of learning knowledge based on multifaceted analysis. This approach served the development of academic culture, built on the pursuit of learning about the idea of finite beauty, with full awareness of the truth about the changeability and impermanence of the world. The formation of the young Pawlicki's approach to life coincided with the time of the so-called political thaw, when, after Stalin's death, the party liberalized its course and abandoned its support for Socialist Realism in art and architecture. Owing to such auspicious circumstances, in an atmosphere of fraternal community discussions, people were already beginning to consider how to stop the unfavourable changes of 'progress' destroying native tradition and with the policies of the imposed Soviet pattern of development of the country. Riding this wave, Pawlicki, a student, decided to direct his interests towards the preservation of architectural heritage.

After graduating in 1957, he became a volunteer at his alma mater. Even as a young assistant, he paid attention to the philosophical connections between the science of space shape and axiological studies. Throughout his life, he searched for universal criteria of value, helpful in drawing up conservation opinions for monuments. He also created such criteria for the use of his own design and research work, as well as for the evaluation of students' course work. Thanks to self-improvement and the principle of constant revision of the accepted concept of approaching a subject, he was able to break away from the established templates of trained skills. All this built his attitude as a researcher-specialist, but also as a righteous person. He was able, like no one else, to find the best solution to a problem. Despite numerous normative constraints, he knew how to combine the need to protect historic values with investor plans. His humanistic understanding of the Universe, his respect for science, and his sense of responsibility for his actions built his life attitude, which he willingly shared with others.

3. HUMANISM IN DIDACTICS

The popularity of the profession of a university employee, who is generally perceived to have a lot of free time, a modest yet fixed salary with assured insurance, has led to the emergence of a multitude of new types of researchers. The lack of adequate regulations to mobilize people to self-develop and advance in academia has led to the spread of the attitude of a person willing, in principle, only to perform fragmentary tasks and preferably without taking responsibility for the entirety

of the work performed (Szacki 2010). According to Jerzy Szacki, the most popular projects in universities today are practical and service-oriented, and scholars are not drawn to invent something new, to research the possibilities of moving established truths. In the latest system of evaluation mechanisms, a researcher has to meet the formal requirements of a point-based system set by the ministry. The top-down list of journals, so criticized by the community, the lack of finances for research work and the relatively low teaching salaries, drives lecturers to seek additional income outside the university, resulting in a lack of time to expand their humanities experience (*Diagnosis of the condition of higher education in Poland*, 2009).

Professor Pawlicki belonged to a generation already gone from us forever. He was well aware of the danger that this type of systemic demands could pose. He believed that education should be about the unbridled desire to acquire knowledge and to see new gaps in it that are still ready to be filled (Pawlicki, 2011). In his didactic work, carried out at several Polish universities, he always made sure that students, while expanding their subject knowledge, also had the opportunity to learn the basics of historical and philosophical knowledge, especially that of the philosophy of aesthetics. He paid special attention to the need to learn about historical construction techniques and technologies, which he often demonstrated during practical classes in the field. He called such classes a science of reading, and students, together with his assistants, were expected to recognize the phases of a building's reconstruction by the visible changes in masonry patterns and the characteristics of architectural detail.

Complementing the curricular course of instruction were the student study trips he led. Drawing on his student experience, he made sure that even before the surveying measurements began, students would learn not only about the history of the building under study, but also about the people and the nature of the era in which the building had been erected. He also took students to international and national academic conferences, arguing that they too should have access to the latest research results. His demand that the architect's sketchbook be filled with notes and drawings from lectures and field seminars was and is maintained by us, the lecturers of the next generation, as an obligatory part of the curriculum of the History of Polish Architecture course, at the Faculty of Architecture of the Cracow University of Technology.

The body of work he left behind, in the form of a large collection of notes and survey drawings of many historical buildings, which was created as part of his internships, is one of the most valuable elements of the Department's archival collection. It has been, and continues to be, used many times to further

our research, due to the rare reliability of the studies. It testifies to the fact that the Professor imparted to his students not only professional knowledge of the workshop of an architect-conservator of monuments, but made them aware of the importance of the work they were doing, as their work, if meticulously and in accordance with the rules, could serve practical purposes, if only for the reconstruction of monuments that had disappeared due to negligence or unfortunate accidents.

The handwritten sketches were not only a form of recording the building's state of preservation, a kind of note that we commonly record most often with the help of a camera. The Professor often used them as a background to record the moment in the form of a watercolour (Ill. 1, 2).

Professor Pawlicki was also known to students as an ardent advocate of introducing new computer equipment and techniques into research and design work, especially in the conservation of monuments. Back in the 1980s, he brought the latest measuring equipment to the department, and during the advent of computers in the department, he was one of the first to urge us to learn about new programs, showing us how they could assist our data analysis, speeding up the summarization process. He was an advocate of building virtual models and testing on them alternative solutions to designed changes. His never-dormant fascination with new technology supplemented the need to learn knowledge in a classical way, through reading books. Seeking the right balance between the universality of various methodologies and the traditionalism of analysis became a professorial mantra repeated to students. From it, the Professor derived a reflection, proclaiming that in research work, despite everything, nothing can replace intuitive evaluation of cognition, based on experience. According to the Professor's thoughts, the universalist attitude is: *a resurgent sense of comprehensiveness, the domination of the whole over the parts, the predominance of the general over the particular*, meanwhile, the traditionalist attitude is primarily *the desire to emphasize the individual uniqueness of the work, the individual characteristics of the region, the pursuit of the truth of one's own personality without conflict with the universal rationales of civilization and culture* (Pawlicki 1995, p. 82).

It is also worth mentioning here another trait that distinguished him among the lecturers of the many universities where he worked. His internal ethics very often mobilized him to promote design work and other student achievements. Whatever he did together with his students, their names always appeared on the paper. As a long-time plenipotentiary of the Dean of the Faculty of Architecture at the Cracow University of Technology for Student Scientific Clubs, he assisted the best students in disseminating their own research

by printing the papers from the Scientific Clubs Sessions in the excellent scientific monograph published annually under his editorship. However, he also did not shy away from pointing out and stigmatizing bad behaviour and examples. He systematically and with considerable civil courage stigmatized various restoration projects, pointing out the authors' mistakes and lack of taste, being a manifestation of the mediocre talent of the designer. He also condemned examples of pastiche and inept imitation, leading to the degradation of the space surrounding people. (Pawlicki, 2015). He taught us all that it is worthwhile to be honest and fight for one's reasons. His humanistic attitude can undoubtedly be seen as a good continuation of the tradition of teaching architecture and urban planning derived back to the 19th century Cracow Industrial and Art School, where the teaching tradition always combined humanistic values with scientific knowledge.

4. HUMANISM IN THE PROFESSION

The humanistic attitude in the professional work of Professor Pawlicki, who was a practicing architect and at the same time a conservator of monuments, was based on six fundamentals, which he outlined in his essay titled *Aere perennius-exegi monumentum* (Pawlicki 1995). He called these attitudes *qualifiers of conduct*. They were: *prudentia, fides, fortitudo, temperantia, spes, patientia* and *sapientia*.

'Prudentia' is linked to sound knowledge, based on organized sources and on the selection of appropriate research methods. Only a work prepared in this way, according to the professor, makes it possible to draw the conclusions needed to create a synthesis of phenomena, which is the basis in the scientific pursuit of truth.

'Fides' is a faith based on the ethical principles of an established worldview, but also on attention to good morals, so necessary in everyday life and professional work. For the Professor, the concept also meant fidelity to the pledged word. When undertaking conservation work on objects, he began his work with thorough analyses of various types. It is these that enable researchers to understand not only the process of creation of a given historical work, but also its morphology and genetics. Only such an approach conditions the proper conservation of the state of preservation of historic values in an object. Analyses also condition the form and limits of contemporary design creations resulting from new needs in connection with the adaptation of a given monument for a new function.

'Fortitudo' is the epitome of the power and courage needed to carry out one's own projects, but also for spatial analyses to be able to correctly isolate the elements that affect the iconosphere of the site being

studied, designed and then rebuilt. Courage is also needed here to tame the sometimes strongly exuberant ideas of investors or users and to stand by a decision once made, honouring minimal intervention in the historic substance. Professor Pawlicki has repeatedly expressed this very power and courage, criticizing many unfortunate conservation projects, protesting, for example, against the adopted method of reconstructing the stairs of the Zamość City Hall (Pawlicki, 2010) and the destruction of artifacts during the implementation of the Zamość Fortress revaluation project (Pawlicki, 2015).

'Temperantia', understood as moderation, self-control or striving to seek balance, is, according to the Professor, an extremely important characteristic of a humanistic approach in the professional work of an architect. The ability to inscribe one's creation in the surroundings, the appropriate correction of the composition of the spatial order of the area is an important element in the development of a sustainable place. This feature is extremely important in the case of the desire to add a contemporary overlay in a space of outstanding cultural value. The modesty of the designer's behaviour in the transformation of a monument, in the overdevelopment of urban interiors, is of great importance for the preservation of the character of historic buildings. The choice of such and not another form, construction, colours, facades and generally the type of finishing materials for a new building, erected in a historic neighbourhood, has a powerful impact on the overall aesthetics and functionality of the place, while testifying to the level of talent of the designer (Pawlicki, 2011).

'Spes', as a personification of hope, introduces elements of a philosophical approach in professional work, according to Professor Pawlicki. The work of a designer or restorer is expected to take actions that improve people's living conditions. New aesthetics and higher living comfort must go hand in hand with the preservation in good condition of the authentic building substance of the protected architectural heritage. The conglomerate of principles involved, is shaped by the designer's reason and creative intuition. However, the public perception of the work and its acceptance is also important. Intense work to meet the expectations of many parties was one of the manifestations of the Professor's humanistic foundation, evident in his expert opinions, academic texts, projects and many conservation realizations (Pawlicki, 2009).

'Patientia', which symbolizes patience, is inextricably linked by the Professor with diligence, but also with modesty (Pawlicki, 1995, p. 23). Gathering reliable sources and starting materials for research, compiling and verifying inventories, as well as reliable recognition of the adapted object, requires many

painstaking hours of work. Only zeal, regularity and dutifulness in preparing a complete set of information about the adapted building can determine the good quality of the project for the adaptation of the monument, adequately protecting all its historic values. Patience demonstrated both in the analysis phase and in the search for the best choice of means and methods to carry out the task undertaken should characterize the work of each specialist-engineer, especially those working in the historical landscape environment.

‘Sapientia’, which is the epitome of wisdom, prudence and foresight, is the last, but perhaps the most important of the qualities mentioned by Professor Pawlicki, necessary for the reliable practice of the profession of architect-conservator. At a time of continuous degradation of historic urban areas, densified by new development aimed mainly at the economic profit of the developer, in the context of the lack of urban development plans and proven models for sustainable development of historic cities, only the wisdom and prudence of the architect’s actions is able to stop the current building chaos. Caution in the creation of rigidly defined meanings, according to the Professor, should be confronted with a bold openness to create spaces for the exchange of humanistic thoughts and public experience of emotions.

The above-mentioned seven qualities, as *the only honourable and necessary determinants of conduct* (Pawlicki 1995, p. 22) in a person’s professional and personal life, enable (in the words of the Professor) analytical, critical and normative cognition of the entire professional specificity of the work of an engineer-architect-conservationist. They also allow for the development of ourselves, as experts in technical sciences with a humanistic basis.

5. SUMMARY

Professor Bonawentura Maciej Pawlicki (1933–2019) studied at the Faculty of Architecture of the Polish State Committee for Architecture (PK) from 1951 to 1956. After graduation, he became associated with the Institute of Architecture History and Monument Conservation of WA PK, where he worked for 45 years (from 1959 to 2004). His doctoral thesis entitled *Conservation Problems of Zamość and Their Relationship to the Economic and Urban Development of the City* (Pawlicki, 1996) carried out under the direction of Professor Wiktor Zin, was defended in 1964. Fully devoted to his teaching and research work, very intensively animated especially by the first head of the Institute, Professor Wiktor Zin, he did not take on the further development of his own scientific career until less than thirty years later, obtaining his habilitated doctorate in 1993, on the basis of his work entitled

‘Strategy for the Conservation of Architectural Monuments in Poland’ (Pawlicki 1993), a kind of summary of his research and work carried out during this period of time. Less than four years later, he took up the position of CUT associate professor, and in 2002 he was awarded the title of full professor. As a full professor, he collaborated with many research centres at home and abroad. He left behind a rich academic and research legacy in the form of numerous research documentation, more than sixty academic publications including several monographs.

He was a member of many scientific associations, including the Commission of Urbanism and Architecture of the Commission of Technical Infrastructure of Villages, and the Section of History of Architecture and Conservation of Monuments of the Commission of Architecture and Urbanism of the Polish Academy of Sciences in Kraków. As a ministerial expert-conservator he was a member of the Civic Committee for Rescuing the Monuments of Kraków, a member of the Board of Societies: Lovers of the Royal Town of Kazimierz and Care of Majdanek (for many years he served as vice-president), and the Society of Monuments Conservators, Lesser Poland Branch. He also actively participated in the work of the Polish National Committee of ICOMOS, and many other social organizations. Not being pedantic in life, he paid great attention to the quality of written texts. All his drafts, opinions and reviews were polished in terms of content and form. He was a co-founder and member of the Editorial Team and Programme Council of the academic journal *Krakowskie Studia Małopolskie*, and secretary of the *Urbanism and Architecture Files*. He left behind many team and individual works on the conservation of monuments in, among others, Lesser Poland, Lublin and Kielce regions. Much of his research and study work concerned Kraków, such as the City Hall Tower, Collegium Maius, the Cistercian Abbey in Mogiła and many others. However, he devoted most of his time and energy to saving the cultural heritage of Zamość. While working as head of conservation works in Zamość from 1972–75, he designed and implemented many buildings in the city, among which we can mention the summer amphitheatre, located in front of the New Lublin Gate (1971–1975) or the projects for the adaptation of the Zamojski Palace and the complex of Armenian tenements, for a museum (co-author of the project implemented in 1980).

Repeatedly awarded with important university, association and state awards, such as Gold Cross of Merit (1980), Knight’s Cross of the Order of Polonia Restituta (1988), the Medal of the Commission of National Education for services to education and upbringing (1980), Silver Medal for Merit to Culture ‘Gloria Ar-

tis' (2011), the Gold Medal for care of monuments of the Ministry of Culture and Art (1978), the Builder of Zamość Medal (1980), the '650 years of the Royal Town of Kazimierz' Medal (1985), the Gold Medal for Social Work for the City of Kraków (1988), the Gold Medal for Merit to the Land of Kraków (1990), Gold Medal 'Guardian of the Places of National Memory' (1991), as well as the status of Honorary Citizen of the City of Zamość, presented to him by the city's delega-

tion in 2019, an honour he enjoyed (as he repeatedly said) the most.

It is impossible to present all the achievements of the Professor in such a short text. His character definitely deserves a comprehensive monograph to show the new generations how to live, lecture and design with integrity, how to inspire and give meaning and direction to necessary reflections.

Ill. 1. Watercolour by B.M. Pawlicki. Photo by T. Bąkowski, (from the collection of I. Pawlicka)

Il. 1. Akwarela, B.M. Pawlicki. Fot. T. Bąkowski (z kolekcji I. Pawlickiej).

Ill. 2. Watercolour by B.M. Pawlicki, 1992. Photo by T. Bąkowski, (from the collection of I. Pawlicka)

Il. 2. Akwarela, B.M. Pawlicki, 1992. Fot. T. Bąkowski (z kolekcji I. Pawlickiej).

Ill. 3. Professor Bonawentura Maciej Pawlicki in front of the entrance portal to the headquarters of the Department of History of Architecture and Historic Preservation. 2022, Photo by J. Zych

Il. 3. Profesor Bonawentura Maciej Pawlicki przed portalem wejściowym do siedziby Katedry Historii Architektury i Konserwacji Zabytków, 2022. Fot. J. Zych.

1. WSTĘP

Refleksje towarzyszące uczestnikom ceremonii pogrzebowej Profesora Bonawentury Macieja Pawlickiego, odprawionej 8 maja 2019 roku na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie, skłoniły do wspomnień na temat roli, jaką ta postać odegrała w naszym życiu. Odszedł od nas bowiem człowiek, którego bogate życie zawodowe biegło wśród specjalistów nauk technicznych, a jednak przepełnione było prawdziwym humanizmem. Niniejszy tekst jest wspomnieniem Profesora, z którym autorka miała okazję współpracować jeszcze jako studentka, a następnie koleżanka z zespołu Instytutu Historii Architektury i Konserwacji Zabytków (obecnie Katedry) na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej.

Profesor Bonawentura Maciej Pawlicki w ciągu 62 lat swej pracy zawodowej dał się poznać jako projektant, wybitny konserwator zabytków i wykładowca wielu pokoleń studentów. Jego studia i pogłębione analizy problemów badawczych oparte były na bezpośrednich rejestracjach stanu zachowania obiektów, które rozpoczynały dalszy proces interpretacji, budowanej na specjalistycznej wiedzy i intuicji. Podstawowym celem przyjętej przez niego metodologii działań było zrozumienie istoty problemu, a następnie budowanie koncepcji rozwiązań służących zachowaniu autentyczności i prawdy. Biorąc aktywny udział w dyskusjach środowiskowych, podkreślał wpływ, jaki mają różne osobowości ludzkie na charakter przestrzeni otaczającej, oraz rangę, jaką należy zapewnić dziedzictwu kulturowemu, aby przeciwstawić się tendencjom technokratycznym świata. Był on osobą niezwykle komunikatywną. Wypowiadał się często i chętnie, dzieląc się swoimi przemyśleniami ze wszystkimi. Wyróżniał się swą retoryką, zwłaszcza wśród młodzieży, przyzwyczajonej do bardziej formalnej wymiany informacji. Hołdował również tradycyjnej obyczajowości. Ubolewał nad osłabianiem tradycyjnych hierarchii w środowisku akademickim, zanikiem typowych cech autorytetów naukowych, związanych z pozycją zdobywaną mądrą pracą własną, opartą na poszanowaniu i kontynuacji dokonań starszych profesorów. Ubolewał nad bezrefleksyjnym pędem do tytularnego rankingu awansów i generalnym poluznieniem więzi w społeczności akademickiej. Najbardziej jednak niepokoił go zanik tradycyjnej akademickiej kultury wysokiego autoramentu i znajomości związanych z nią kodów (Pawlicki, 1999, s. 85–89, Przegon, 2019). Powszechna niegdyś znajomość łaciny pozwalała komunikować się ponad granicami krajów i osiągać porozumienie intelektualne, dzięki kanonom nauki, literatury i sztuki. Postęp rodził się w dyskusjach, w akademickich sporach toczonych publicznie, w trakcie otwartych

wykładów i sesji towarzystw naukowych, gromadzących nie tylko specjalistów, ale i publiczność.

Dzisiejsza retoryka akademicka wspomagana internetem, ciągle rozwijającymi się urządzeniami telekomunikacyjnymi i generalnie wirtualnością, najczęściej sprowadza porozumienie ludzi do zwięzłego komunikatu, najchętniej wysyłanego mailem lub sms-em o formie i znaczeniu jak najbardziej przejrzystym oraz konkretnym (Bugajski, 2007). Brak jest w takim przekazie czasu i miejsca na refleksje i interpersonalne zbliżenia intelektualne. Trudno jest też w takiej formie podzielić się z innymi własnym relatywizmem etycznym na temat otaczającego świata.

2. HUMANIZM W EDUKACJI

Pojęcie *humanizm* (*der Humanismus*) wprowadzone zostało do literatury przez niemieckiego filozofa i teologa Friedricha Niethammera na początku XIX wieku. Termin ten dotyczył osiągnięć kultury renesansu i wiązało się z poznawaniem z elokwencją, mądrością, dobrocią i szlachetnością (*humanus*). Łączono go pierwotnie z nakazem *zharmonizowania obowiązujących w ówczesnych programach szkolnych oświeceniowej ideologii filantropijnej z edukacją klasyczną, opartą na takich przedmiotach jak greka, łacina, a także pewne elementy wiedzy o kulturze antycznej* (Niethammer, 1808, cytowany w Borowski, 2019, s. 47).

Student Maciej Bonawentura Pawlicki swoją edukację wyższą rozpoczął na Wydziale Architektury w Krakowie, w 1951 roku. Był to bardzo specyficzny okres czasu w Polsce. Architektura i sztuka, spętana gorsetem socrealizmu, pozwalała na naukę projektowania *socialistycznego w treści i narodowego w formie* (Aman, 1992, s. 99). Nakierowanie uwagi architektów na poszukiwania form narodowych umożliwiło młodemu Pawlickiemu odkrywanie w takcie studiów wartości polskiej architektury regionalnej, kształtującej powojenny obraz miasteczek i wsi. Swoje studia i analizy rozwijał pod okiem wybitnych profesorów pracujących na wydziale, który w tamtych czasach mieścił się w budynku nr 5, na Wzgórzu Wawelskim. Wśród różnych jego opowieści o czasach studenckich najciekawsze dla nas były te, które dotyczyły dawnych wykładowców, profesorów: Andrzeja Domańskiego, Adama Mściwujewskiego, Witolda Dalbora, Gerarda Ciołka, Stefana Żychonia, Alfreda Majewskiego, Józefa Gałęzowskiego, Zbigniewa Wzorka, Juliusza Żórawskiego czy — najbardziej przez niego ukochanego — Włodzimierza Gruszczyńskiego. Profesor Gruszczyński był wybitnym regionalistą, twórcą krakowskiej szkoły architektury (Kosiński, 2018). Szczególnie wspominał wyprawę po bezdrożach Orawy w 1953 roku, zorganizowaną pod kierunkiem profesora, zwanego przez nich pieścizotliwie „Gru-

chą”. We wspomnieniach z tej wyprawy, opublikowanych w 1998 roku stwierdza: *Podróż stała się dla jej uczestników częścią wątku drobiazgowych badań, sumiennej i wytrwałej pracy poszukującej w regionie form ekspresyjnych, wyniesionych wielkością wyrazu na wyżyny sztuki. Dociekała prawdy o ponadczasowej wartości tego, co rodzime i swojskie (...) stanowiących materiał do modnych wówczas dyskusji na temat narodowego stylu w architekturze, motywu narodowej indywidualności* (Pawlicki, 1998). Prowadzone studia i analizy form ilustrują zamieszczone w artykule autorskie szkice detali i skrócone inwentaryzacje rejestrowanych obiektów m.in. z Czarnego Dunajca, Danielek czy Orawki.

Wielokrotnie też podkreślał, jak ważna jest współpraca architekta z różnymi specjalistami z innych dyscyplin. Doświadczenia te wyniósł uczestnicząc także w kilku wyjazdach organizowanych przez Pracownię Badania Sztuki Ludowej Instytutu Sztuki, kierowaną ówczesnie przez profesora Romana Reinfussa. Dzięki tym kontaktom mógł zapoznać się nie tylko z formą sporządzania inwentaryzacji rysunkowej i opisu budynków, ale też z zasadami tworzenia morfologii różnych typów obiektów i układów urbanistycznych, w uwzględnieniu złożonej specyfiki środowiska kulturowego wraz z otaczającą go przyrodą charakteru środowiska z różnych regionów Polski (Pawlicki, 1999).

Przyswajaniu wiedzy natury ogólnej z zakresu kompozycji architektonicznej, reguł i technik wznoszenia budynków oraz zasad ich eksploatacji i ochrony towarzyszyło w tamtych czasach obowiązkowe rozpoznawanie detali rozwiązań z pomocą szkiców i rysunków odręcznych. Zmienność form i kształtów rejestrowana rysunkowo przez cały okres jego studiów pozostała do końca życia codzienną praktyką nauczania akademickiego. Umiejętność rysowania łączył z poszerzoną wiedzą z historii architektury, filozofii i sztuki. Wielokrotnie wspominał, że notatki z wykładów prowadził w formie szkiców.

Całą plejadę pierwszego składu profesorów wykładających na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej cechował głęboki humanizm, którym dzielili się ze studentami, propagując model poznawania wiedzy oparty na wieloaspektowej analizie. Takie podejście służyło rozwojowi kultury akademickiej, budowanej na dążności do poznawania idei skończonego piękna przy pełnej świadomości prawdy o zmienności i nietrwałości świata. Kształtowanie postawy życiowej młodego Pawlickiego przypadło na czas tzw. odwilży politycznej, kiedy to po śmierci Stalina partia zliberalizowała swój kurs i zrezygnowała z popierania socrealizmu w sztuce i architekturze. Dzięki tak pomyślnym okolicznościom, w atmosferze bratnich dyskusji środowiskowych, zaczęto już wtedy zastanawiać się, jak powstrzymać niekorzystne zmiany „postępu” niszc-

zącego rodzimą tradycję oraz politykę narzucanego radzieckiego wzorca rozwoju kraju. Na tej fali student Pawlicki postanowił skierować swe zainteresowania w stronę ochrony dziedzictwa architektury.

Po ukończeniu studiów w 1957 roku został wolontariuszem w macierzystej uczelni.

Już jako młody asystent zwracał uwagę na filozoficzne powiązania nauki o kształcie przestrzeni z badaniami aksjologicznymi. Przez całe swoje życie poszukiwał uniwersalnych kryteriów wartości, pomocnych przy sporządzaniu opinii konserwatorskich dla zabytków. Takie kryteria tworzył także na użytek własnych prac projektowo-badawczych oraz dla oceny kursowych prac studenckich. Dzięki samodoskonaleniu i zasadzie ciągłej weryfikacji przyjmowanej koncepcji podejścia do tematu mógł on oderwać się od szablonów wytrenowanych umiejętności. Wszystko to budowało jego postawę badacza-specjalisty, ale też i prawego człowieka. Potrafił, jak nikt inny, znaleźć najlepsze rozwiązanie problemu. Mimo licznych ograniczeń normatywnych, umiał łączyć potrzebę ochrony wartości zabytkowych z planami inwestorskimi. Jego humanistyczne rozumienie Wszechświata, szacunek dla nauki oraz poczucie odpowiedzialności za swe poczynania, budowało jego postawę życiową, którą chętnie dzielił się z innymi.

3. HUMANIZM W DYDAKTYCE

Popularność zawodu pracownika uczelnianego, który w powszechnym mniemaniu dysponuje dużą ilością wolnego czasu, niewysoką a jednak stałą pensją z zapewnionym ubezpieczeniem doprowadziła do pojawienia się rzeszy nowego typu naukowców. Brak odpowiednich przepisów, mobilizujących ludzi do własnego rozwoju oraz awansów naukowych doprowadził do upowszechnienia postawy człowieka skłonnego zasadniczo tylko do wykonania zadań wykonywanych i to najlepiej bez ponoszenia odpowiedzialności za całość wykonywanej pracy (Szacki, 2010). Według Jerzego Szackiego najbardziej popularne na uczelniach są obecnie projekty praktyczne i usługowe, a uczonych nie ciągnie do wynalezienia czegoś nowego, do badań nad możliwościami wzruszania prawd ustalonych. W najnowszym systemie mechanizmów ocen naukowiec musi sprostać wymaganiom formalnym ustalonego przez ministerstwo systemu punktowego. Tak krytykowana przez środowisko odgórnie wytypowana lista czasopism, brak finansów na prace badawcze i stosunkowo niskie pensum zajęć dydaktycznych, kieruje wykładowców w stronę poszukiwań dodatkowego zarobku poza uczelnią, co skutkuje brakiem czasu na poszerzanie swego doświadczenia humanistycznego (*Diagnoza stanu szkolnictwa wyższego w Polsce*, 2009).

Profesor Pawlicki należał do pokolenia już odchodzącego od nas na zawsze. Doskonale zdawał sobie sprawę z niebezpieczeństw, jakie mogą rodzić tego typu wymagania systemowe. Wierzył, że edukacja powinna polegać na niepohamowanej chęci zdobywania wiedzy oraz na dostrzeganiu w niej wciąż nowych luk gotowych do zapełnienia (Pawlicki, 2011). W swej pracy dydaktycznej, realizowanej na kilku polskich uczelniach, dbał zawsze o to, aby studenci poszerzając swą wiedzę przedmiotową mieli możliwość zapoznania się także z podstawami wiedzy historycznej i filozoficznej, zwłaszcza tej z zakresu filozofii estetyki. Szczególną uwagę zwracał na potrzebę poznania historycznych technik i technologii budowlanych, które nierzadko demonstrował w trakcie zajęć praktycznych w terenie. Takie zajęcia nazywał nauką czytania, a studenci wraz z towarzyszącymi mu asystentami mieli rozpoznawać fazy przebudowy budynku po widocznych zmianach wątków i charakterystyce detalu architektonicznego.

Uzupełnieniem programowego toku nauczania były prowadzone przez niego studenckie wyjazdy studialne. Czerpiąc ze swych doświadczeń studenckich, dbał, aby jeszcze przed rozpoczęciem pomiarów inwentaryzacyjnych studenci dowiedzieli się nie tylko o historii badanego obiektu, ale także o ludziach i charakterze epoki, w jakiej budynek ten stawiano. Zabierał też studentów na międzynarodowe i krajowe konferencje naukowe, twierdząc, że oni także powinni mieć dostęp do najnowszych rezultatów badań. Jego postulat dotyczący zapełniania szkicownika architekta notatkami i rysunkami z wykładów oraz seminariów terenowych był i jest przez nas, wykładowców kolejnego już pokolenia, utrzymywany jako obowiązkowy element programu dydaktycznego z przedmiotu Historia Architektury Polskiej w Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej.

Pozostawiony przez niego dorobek w postaci wielkiego zbioru notat i rozrysów inwentaryzacyjnych wielu budynków historycznych, który powstał w ramach prowadzonych przez niego praktyk, jest jednym z cenniejszych elementów zbioru archiwalnego Katedry. Był on i jest nadal wielokrotnie wykorzystywany do dalszych naszych badań, ze względu na rzadko spotykaną rzetelność opracowań. Świadczy o tym, że Profesor przekazywał swoim studentom nie tylko profesjonalną wiedzę na temat warsztatu pracy architekta-konserwatora zabytków, ale uświadomił ich, jak ważna jest praca, jaką wykonują, gdyż ich prace, jeśli tylko będą skrupulatnie i zgodnie z zasadami wykonane, będą mogły służyć praktycznym celom, choćby dla rekonstrukcji zabytków, które zniknęły na skutek zaniedbań lub nieszczęśliwych przypadków.

Odręczne szkice były nie tylko formą zapisu stanu zachowania obiektu, rodzajem notatki, jaką powszechnie rejestrujemy najczęściej z pomocą aparatu foto-

graficznego. Profesorowi często służyły jako podkład do zarejestrowania chwili w postaci barwnej akwareli (fot. 2, 3).

Profesor Pawlicki znany był także studentom jako gorący orędownik wprowadzania nowych urządzeń i technik komputerowych do pracy badawczej i projektowej, zwłaszcza w konserwacji zabytków. Jeszcze w latach 80. sprowadzał do katedry najnowsze urządzenia pomiarowe, a w czasach pojawienia się na Wydziale komputerów, był jednym z pierwszych, który namawiał nas na poznawanie nowych programów, prezentując nam, jak mogą one wspomagać naszą analizę danych, przyspieszając proces podsumowania. Był orędownikiem budowania wirtualnych modeli i testowania na nich wariantów rozwiązań projektowanych zmian. Fascynacja nową technologią nigdy nie uspiła w nim potrzeby klasycznego poznawania wiedzy poprzez czytanie książek. Szukanie odpowiedniego balansu między uniwersalizmem różnych metodologii i tradycjonalizmem analizy stało się wielokrotnie powtarzaną studentom profesorską mantrą. Z niej Profesor wywodził refleksję głoszącą, że w pracach badawczych, mimo wszystko, nic nie zastąpi intuicyjnej oceny poznania opartej na doświadczeniu. Zgodnie z przemyśleniami Profesora postawa uniwersalistyczna to: *odradzające się poczucie kompleksowości, dominacja całości nad częściami, przewaga ogółu nad szczegółem...* (Pawlicki, 1995, s. 21), tymczasem postawa tradycjonalistyczna to przede wszystkim *chęć wypuklenia indywidualnej niepowtarzalności dzieła, indywidualnych cech regionu, tropienie prawdy o własnej osobowości bez konfliktu z powszechnymi racjami cywilizacji i kultury* (Pawlicki, 1995, s. 22).

Warto tu również wspomnieć o jeszcze jednym przymocie, który wyróżniał go wśród wykładowców wielu wyższych uczelni, na których pracował. Jego etyka wewnętrzna bardzo często mobilizowała go do promowania prac projektowych i innych osiągnięć studenckich. Cokolwiek robił wraz ze swymi studentami, ich nazwiska zawsze widniały na opracowaniu. Jako wieloletni pełnomocnik dziekana Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej ds. Studenckich Kół Naukowych wspomagał najlepszych studentów w upowszechnieniu własnych badań poprzez druk referatów z Sesji Kół Naukowych w corocznie wydawanej pod jego redakcją wspaniałej monografii naukowej. Nie uciekał jednak także od wskazywania i napiętnowania złych zachowań i przykładów. Systematycznie i z niemalą cywilną odwagą piętnował różne realizacje konserwatorskie, wytykając autorom błędy i brak gustu, będące przejawem miernego talentu projektanta. Tępił również przykłady pastiszu i nieudolnego naśladownictwa, prowadzące do degradacji przestrzeni otaczającej człowieka (Pawlicki, 2015). Uczył nas wszystkich, że warto być uczciwym

i walczyć o swoje racje. Jego postawę humanistyczną można niewątpliwie traktować jako dobrą kontynuację tradycji nauczania architektury i urbanistyki wywodzonych jeszcze z czasów XIX-wiecznej krakowskiej Szkoły Przemysłowo-Artystycznej, w której tradycja nauczania zawsze łączyła wartości humanistyczne z wiedzą ścisłą.

4. HUMANIZM W ZAWODZIE

Humanistyczna postawa w pracy zawodowej Profesora Pawlickiego, praktykującego architekta i zarazem konserwatora zabytków, oparta była na siedmiu podstawach, które nakreślił w swym eseju pt. *Aere perennius-exegi monumentum* (Pawlicki, 2011). Te postawy nazywał „kwalifikatorami postępowania”. Były to: *prudentia, fides, fortitudo, temperantia, spes, patientia i sapientia*.

Prudentia powiązana jest z rzetelną wiedzą, opartą na uporządkowanych źródłach i na doborze odpowiednich metod badawczych. Tylko tak przygotowana praca, według słów Profesora, umożliwi wyciągnięcie wniosków potrzebnych dla tworzenia syntezy zjawisk, co jest podstawą w naukowym dochodzeniu do prawdy.

Fides jest wiarą opartą na etycznych zasadach utrwalonego światopoglądu, ale także na dbałości o dobre obyczaje, tak potrzebne na co dzień w życiu i w pracy zawodowej. Dla profesora pojęcie to oznaczało też wierność przyrzeczonemu słowu. Podejmując prace konserwatorskie przy obiektach, rozpoczął swą pracę od dokładnych, różnego typu analiz. To one właśnie umożliwiają badaczom nie tylko zrozumienie procesu powstawania danego dzieła historycznego, ale też jego morfologii i genetyki. Tylko takie podejście warunkuje właściwą konserwację stanu zachowania wartości zabytkowych w obiekcie. Analizy warunkują także formę i granice współczesnych kreacji projektowych, wynikających z nowych potrzeb w związku z adaptacją danego zabytku dla nowej funkcji.

Fortitudo jest uosobieniem mocy i odwagi potrzebnych do realizacji własnych projektów, ale też do analiz przestrzennych, aby móc prawidłowo wyodrębnić elementy wpływające na ikonosferę badanego, projektowanego, a następnie przebudowywanego obiektu. Odwaga jest tu też potrzebna, aby poskramiać nieraz mocno wybujałe wyobrażenia inwestorów czy użytkowników i trwać przy raz podjętej decyzji, hołdującej minimalnej interwencji w substancję zabytkową. Profesor Pawlicki wielokrotnie dawał wyraz tej właśnie mocy i odwagi, krytykując wiele niefortunnych realizacji konserwatorskich, protestując choćby przeciw przyjętej metodzie rekonstrukcji schodów ratusza w Zamościu (Pawlicki, 2010) oraz niszczeniu artefaktów w trakcie realizacji projektu rewaloryzacji Twierdzy Zamość (Pawlicki, 2015).

Temperantia rozumiana jako umiarkowanie, opamięnanie się lub dążność do szukania równowagi, to według Profesora niezwykle istotna cecha dla charakterystyki humanistycznego podejścia w pracy zawodowej architekta. Umiejętność wpisania swej kreacji w otoczenie, odpowiednia korekta kompozycji ładu przestrzennego terenu jest istotnym elementem rozwoju zrównoważonego miejsca. Cecha ta jest niezwykle ważna w przypadku chęci dopisania współczesnego nawarstwienia w przestrzeni o wybitnych walorach kulturowych. Skromność zachowania projektanta przy przekształcaniach zabytku, przy urbanistycznym dogłęszczaniu wnętrza miejskich ma ogromne znaczenie dla zachowania charakteru historycznej zabudowy. Wybór takiej a nie innej formy, konstrukcji, kolorystyki, elewacji i generalnie rodzaju materiałów wykończeniowych dla nowego budynku, stawianego w historycznym sąsiedztwie, ma potężny wpływ na ogólną estetykę i funkcjonalność miejsca, świadcząc jednocześnie o poziomie talentu projektanta (Pawlicki, 2011).

Spes jako personifikacja nadziei wprowadza, według Profesora Pawlickiego, elementy filozoficznego podejścia w pracy zawodowej. Od pracy projektanta czy konserwatora zabytków oczekuje się działań polepszających warunki życia ludzi. Nowa estetyka i wyższy komfort przebywania muszą iść w parze z zachowaniem w dobrej kondycji autentycznej substancji budowlanej chronionego dziedzictwa architektury. Konglomerat zasad z tym związanych kształtowany jest przez rozum i twórczą intuicję projektanta. Ważny jest jednak też społeczny odbiór dzieła i jego akceptacja. Intensywna praca nad spełnieniem oczekiwań wielu stron była jednym z przejawów humanistycznej podstawy Profesora, widocznej w jego ekspertyzach, tekstach naukowych, projektach i wielu realizacjach konserwatorskich (Pawlicki, 2009).

Patientia, która symbolizuje cierpliwość, łączona jest przez Profesora nierozzerwalnie z pilnością, pracowitością, ale i ze skromnością (Pawlicki, 1995, s. 23). Zebranie wiarygodnych źródeł i materiałów wyjściowych do badań, sporządzenie i weryfikacja inwentaryzacji oraz rzetelne rozpoznanie adaptowanego obiektu, wymaga wielu żmudnych godzin pracy. Tylko gorliwość, systematyczność i obowiązkowość w przygotowaniu kompletu informacji o adaptowanym budynku mogą zdecydować o dobrej jakości projektu adaptacji zabytku, chroniącego odpowiednio wszystkie jego wartości zabytkowe. Cierpliwość wykazywana zarówno w fazie analiz, jak i w poszukiwaniach najlepszego doboru środków i metod realizacji podjętego zadania, powinna cechować pracę każdego ze specjalistów-inżynierów, zwłaszcza działających w środowisku krajobrazu historycznego.

Sapientia będąca uosobieniem mądrości, roztropności i przezorności jest ostatnią, ale chyba najważ-

niejszą z wymienionych przez Profesora Pawlickiego cech, niezbędnych dla rzetelnego uprawiania zawodu architekta-konserwatora zabytków. W czasach ciągłej degradacji historycznych obszarów miejskich, zagęszczanych nową zabudową, nakierowaną głównie na ekonomiczny zysk dewelopera, w kontekście braku miejskich planów zagospodarowania i sprawdzonych modeli dla zrównoważonego rozwoju miast historycznych, tylko mądrość i przezorność działań architekta jest w stanie powstrzymać obecny chaos budowlany. Ostrożność w kreacji sztywno zdefiniowanych znaczeń powinna być, według słów Profesora, konfrontowana ze śmiałym otwarciem na kreowanie przestrzeni wymiany humanistycznych myśli i publicznego doznawania emocji.

Wymienione wyżej siedem przymiotów, jako te *je-dyne zaszczytne i niezbędne wyznaczniki postępowania* (Pawlicki, 1995, s. 22) w życiu zawodowym i osobistym człowieka, umożliwiają (zadaniem Profesora) analityczne, krytyczne i normatywne poznawanie całej zawodowej specyfiki pracy inżyniera-architekta-konserwatora zabytków. Pozwalają także na rozwój nas samych jako ekspertów nauk technicznych o podstawach humanistycznych

5. PODSUMOWANIE

Prof. dr hab. inż. arch. Bonawentura Maciej Pawlicki (1933–2019) studiował na Wydziale Architektury PK w latach 1951–1956. Po dyplomie związał się z Instytutem Historii Architektury i Konserwacji Zabytków WA PK, w którym pracował 45 lat (od 1959 do 2004 roku). Pracę doktorską pt. *Problemy konserwatorskie Zamościa i ich związki z rozwojem gospodarczym i urbanistycznym miasta* (Pawlicki, 1964) wykonaną pod kierunkiem prof. dra hab. inż. arch. Wiktora Zina, obronił w 1964 roku. W pełni oddany pracy dydaktycznej i badawczej, bardzo intensywnie animowanej zwłaszcza przez pierwszego kierownika Instytutu, profesora Wiktora Zina, dalszego rozwoju swojej własnej kariery naukowej podjął się dopiero prawie 30 lat później, uzyskując w 1993 roku tytuł doktora habilitowanego, na podstawie dzieła pt. *Strategia konserwacji zabytków architektury w Polsce* (Pawlicki, 1993), będącego rodzajem podsumowania jego badań i prac realizowanych w ciągu tego okresu czasu. W niecałe cztery lata później objął stanowisko profesora nadzwyczajnego PK, a w 2002 roku otrzymał tytuł profesora belwederskiego. Jako profesor zwyczajny współpracował z wieloma ośrodkami naukowymi w kraju i za granicą. Zostawił po sobie bogatą spuściznę naukowo-badawczą w postaci licznych dokumentacji badawczych, ponad 60 publikacji naukowych, w tym kilku monografii.

Był członkiem wielu stowarzyszeń naukowych, w tym Komisji Urbanistyki i Architektury, Komisji

Technicznej Infrastruktury Wsi oraz Sekcji Historii Architektury i Konserwacji Zabytków Komisji Urbanistyki i Architektury Oddziału PAN w Krakowie. Jako ekspert ministerialny — konserwator zabytków — był członkiem Obywatelskiego Komitetu Ratowania Zabytków Krakowa, członkiem Zarządu Towarzystw: Miłośników Miasta Królewskiego Kazimierz oraz Opieki nad Majdankiem (przez wiele lat pełnił funkcję wiceprezesa) oraz Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków Oddziału Małopolskiego. Uczestniczył także aktywnie w pracach Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS oraz wielu innych społecznych organizacji. Nie będąc pedantycznym w życiu, wielką uwagę przykładął do jakości tekstów pisanych. Wszystkie jego projekty, opinie i recenzje były dopracowane pod względem merytorycznym i formalnym. Był współzałożycielem i członkiem Zespołu Redakcyjnego i Rady Programowej czasopisma naukowego *Krakowskie Studia Małopolskie* oraz sekretarzem *Teki Komisji Urbanistyki i Architektury Oddziału PAN w Krakowie*. Pozostawił po sobie wiele prac zespołowych oraz indywidualnych, dotyczących konserwacji zabytków, m.in. Małopolski, Lubelszczyzny oraz Kielecczyzny. Wiele jego badań i prac studialnych dotyczyło obiektów Krakowa, jak np. wieża ratuszowa, Collegium Maius, opactwo Cystersów w Mogile i wiele innych. Najwięcej czasu i energii poświęcił jednak ratowaniu dziedzictwa kulturowego Zamościa. Pracując w latach 1972–1975 na stanowisku dyrektora ds. Zamościa, zaprojektował i zrealizował wiele obiektów w mieście, wśród których można wyróżnić choćby amfiteatr letni, zlokalizowany przed Nową Bramą Lubelską (1971–1975) lub projekty adaptacji Pałacu Zamojskich i zespołu kamienic ormiańskich na muzeum (współautor projektu zrealizowanego w 1980 roku).

Wielokrotnie nagradzany ważnymi uczelnianymi, stowarzyszeniowymi i państwowymi odznaczeniami, takimi jak: Złoty Krzyż Zasługi (1980), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1988), Medal Komisji Edukacji Narodowej za zasługi dla oświaty i wychowania (1980), Srebrny Medal Zasłużony Kulturze „Gloria Artis” (2011), Złoty Medal za opiekę nad zabytkami Ministerstwa Kultury i Sztuki (1978), Medal Budowniczy Zamościa (1980), Medal „650-lecia Miasta Królewskiego Kazimierz” (1985), Złota Odznaka za pracę społeczną dla Miasta Krakowa (1988), Złota Odznaka za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej (1990), Złoty Medal „Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej” (1991), a także status Honorowego Obywatela Miasta Zamościa, wręczony mu przez delegację miasta w 2019 roku, z którego to odznaczenia cieszył się — jak to wielokrotnie powtarzał — najczęściej.

Nie sposób przedstawić wszystkich dokonań Profesora w tak krótkim tekście. Jego postać zdecydowanie zasługuje na opracowanie obszernej monografii, aby

pokazać nowym pokoleniom jak żyć, wykładać i projektować uczciwie, jak inspirować oraz nadawać sens i kierunek niezbędnym refleksjom.

REFERENCES

- Aman, A. (1992), *Architecture and Ideology in Eastern Europe during the Stalin Era. An Aspect of Cold War History*, Nowy Jork–Londyn: The MIT Press.
- Borowski, A. (2019), ‘Edukacja humanistyczna jako projekt edukacyjny w polskich szkołach wyższych’ [in:] Suchanek, L. (ed.) *Debaty PAU*, T.VI, pp. 47–51.
- Bugajski, M. (2007), *Język w komunikowaniu*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Diagnoza stanu szkolnictwa wyższego w Polsce* (2009), Warszawa: Ernst & Young Business Advisory, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.
- Kosiński, W. (2018), ‘Włodzimierz Gruszczyński – guru czy geniusz’, *Teka Komisji Urbanistyki i Architektury Oddziału PAN w Krakowie*, XLVI, pp. 3–37.
- Pawlicki, B.M. (1964), *Problemy konserwatorskie Zamościa i ich związki z rozwojem gospodarczym i urbanistycznym miasta* (maszynopis) <https://repozytorium.biblos.pk.edu.pl/resources/27908> (dostęp 14.04.2024)
- Pawlicki, B.M. (1993), *Strategia konserwacji zabytków w Polsce*, Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.
- Pawlicki, B.M. (1995), ‘Aere perennius – exegi monumentum’ [in:] Pawlicki, M. (ed.) *Metodologia pracy naukowej ze studentami na Wydziale Architektury*, Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, pp. 15–23.
- Pawlicki, B.M. (1998), ‘Orawa – architektoniczna rodzimność regionu jako oznaka małej ojczyzny: wspomnienie z połowy XX wieku’, *Krakowskie Studia Małopolskie*, vol. 2, pp. 65–95.
- Pawlicki, B.M. (1999), ‘Architektura – szkoła – środowisko – zawód »Nil nisi bene«’ [in:] Mizia, M. (ed.) *Krakowski Wydział czy Krakowska szkoła architektury: sesja Naukowa Instytutu Projektowania Urbanistycznego, Kraków, 25 maja 1999 r.*, Kraków: Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, Instytut Projektowania Urbanistycznego, pp. 85–88.
- Pawlicki, B.M. (2009), ‘Ochrona interesu publicznego w inwestycjach budownictwa i rozwoju przestrzennego w Polsce’, *Zamojskie Studia i Materiały*, vol. 2, 29, pp. 9–19.
- Pawlicki, B.M. (2011), *Megarón. Wspólne problemy dziedzictwa kultury i natury w Polsce i Europie*, Kraków-Zamość: Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu.
- Pawlicki, M.B. (2015), ‘O Zamościu bez przemilczeń (idee ochrony zabytków)’, *Teka Komisji Urbanistyki i Architektury Oddziału PAN w Krakowie*, XLIII, pp. 41–63.
- Szacki, J. (2010), ‘Wokół etyki polskiego humanisty’, *Nauka*, 3, pp. 51–57.